

Janák, Vratislav

Keramika typu Retz-Křepice-Bajč ve středním Podunají a problémy jejího vzniku

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1975-1976, vol. 24-25, iss. E20-21, pp. [25]-33

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108837>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VRATISLAV JANÁK, KATEDRA PREHISTORIE FF UJEP
BRNO

KERAMIKA TYPU RETZ—KŘEPICE—BAJČ VE STŘEDNÍM PODUNAJÍ A PROBLÉMY JEJÍHO VZNIKU¹

Keramika zdobená brázděným vpichem se v eneolitu vyskytuje na rozlehlém území od jižní Skandinávie a severního Německa až po Sedmihradsko, Banát a severní Jugoslávii, ojediněle přestupuje i tyto hranice (Ezero v Bulharsku);² objevuje se snad také v severní Itálii.³ V některých oblastech trvá obliba brázděného vpichu velmi dlouho, v jiných se naopak objevuje jen na krátkou dobu, i když někdy vícekrát.

Ve středním Podunají přichází brázděný vpich ve dvojí časové poloze: v horizontu staroeneolitickém a mladoeneolitickém (zhruba horizont Bošáca—Kostolac—Jevišovice B—Řivnáč).

Mladoeneolitický horizont keramiky brázděného vpichu se v dané oblasti rozšířil jako projev jižního vlivu (kultury vučedolské). Příslušný keramický materiál se od staroeneolitického výrazně liší jak technikou vypracování (je obvykle řidší, větší a celkově hruběji provedený; mnohdy připomíná spíše nepořádně uložené, za sebou jdoucí oválné vpichy nebo otisk šňůry), tak výběrem motivů (neužívá se — s výjimkou kostolackých vlivů na území východní Moravy — růžencového vpichu). Mladoeneolitický brázděný vpich nemá v celém středním Podunají přímý časový dotyk s identickou technikou staroeneolitickou.

Keramika brázděného vpichu vystupuje ve starém eneolitu ve středním Podunají ve dvojí, výrazně odlišné podobě. Méně důležitý je zásah její východoalpské fácie (Lasinja, Mondsee) do maďarské Transdanubie, kde

¹ V příspěvku je použito myšlenek z připravované diplomní práce, zadané v semináři pro pravěk na katedře prehistorie FF UJEP (vedoucí práce: doc. dr. Vladimír Podborský, CSc.; konzultanti: dr. Anna Medunová-Benešová, CSc., dr. Jiří Pavelčík, CSc., dr. Pavel Koštuřík a dr. Oldřich Kos).

² N. J. Merpert—G. I. Georgiev, Die Siedlung Ezero und ihre Stellung in der Frühbronzezeit Osteuropa, Symposium über die Entstehung und chronologie der Badener Kultur, Bratislava 1973, 255 ad.

³ F. Leben (Zur Kenntnis der Lasinja-Kultur in Slowenien, tamtéž, 194) uvádí neurčité údaje o příslušném nálezu v okolí Vicenzy.

výrazně poznamenává mladší fázi pozdnělengyelské balatonské skupiny (Balaton II/III).⁴ Stěžejní význam pro vymezenou oblast má však naddunajská keramika brázděného vpichu, kterou nazývám pro odlišení od transdanubské (v intencích dosavadní terminologie) zásadně typem Retz–Křepice–Bajč.

Keramika typu Retz–Křepice–Bajč se vyskytuje zejména na Moravě, ojediněle ve východních Čechách, dále na jihozápadním Slovensku a v přílehlých cisdanubských velmi zřídka i transdanubských oblastech Maďarska, v Dolním Rakousku a její výběžek byl zjištěn až ve východním Štýrsku (Waltrahöhe bei Jamm⁵). Poněvadž se místy dotýkám ještě stejnodobé keramiky z jiných oblastí, než východoalpské a středodunajské, podotýkám, že keramika s výzdobou brázděného vpichu se nalézá také v náplni mladší fáze kultury bodrogkeresztúrské,⁶ v rössensko-lengyelských skupinách jihozápadoněmeckých (Münchshöfen, Aichbühl)⁷ a též v české jordánské keramice.⁸

Na Moravě jsem shledal tato naleziště typu Retz–Křepice–Bajč: Křepice–Hradisko (okr. Znojmo),⁹ Jevišovice–Starý Zámek, vrstva C₁ (okr. Znojmo),¹⁰ Kramolín – hradisko (okr. Třebíč),¹¹ Výrovce (okr. Znojmo),¹² Znojmo–Hrad,¹³ Znojmo–Hradiště,¹⁴ Horní Dunajovice – bývalá Kuchyňkova cihelna (okr. Znojmo),¹⁵ Prosiměřice (okr. Znojmo),¹⁶ Lužice (okr. Hodo-

⁴ N. Kalcz, Die kupferzeitliche Balaton-Gruppe in Komitat Veszprém, A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményi 8, 1967, 89–90; *týž*, Über die chronologische Stellung der Balaton-Gruppe in Ungarn, Symposium über die Entstehung der Badener Kultur, 131 ad.

⁵ R. Pittioni, Urgeschichte des österreichischen Raumes, Wien 1954, mapa 5, obr. 123.

⁶ S. Šiška, K počiatkom kultúry s kanelovanou keramikou na východnom Slovensku, SIA XIV, 1966, 57, obr. 2 : 7, 9, 14, 17 etc.

⁷ L. Süß, Zum Problem der zeitlichen Stellung der Münchshöfener Gruppe, SZ AÜ SAV 17, 1969, 404, obr. 1; J. Lüning, Aichbühl, Schwieberdingen, Bischheim, tamtéž, 235, obr. 1 : A1–4 etc.

⁸ B. Novotný, Jordanovská skupina a jihovýchodní vlivy v českém neolitu, OP XIV, 1950, 225, obr. 17 : 1,3, 21 : 1 etc.

⁹ J. Palliardi, Předhistorické památky města Znojma, ČVMSO VI, 1889, 144; J. Pavelčík, Několik příspěvků k poznání kanelované keramiky na Moravě a ve Slezsku, ČSJM VII, 1958, 97; A. Medunová-Benešová, Eneolitický idol z křepického Hradiska, Vldomcův sborník, Brno 1963, 29 ad.; V. Podborský–V. Vldomec, Pravěk Znojemska, Brno 1972, 70.

¹⁰ J. Palliardi, Die relative Chronologie der jüngeren Steinzeit in Mähren, WPZ I, 1914, 268, obr. 26; *týž*, Starý Zámek u Jevišovic, in: A. Medunová-Benešová, Jevišovice – Starý Zámek, Schicht B, Katalog der Funde, Brno 1972; V. Podborský–V. Vldomec, Pravěk Znojemska, 70.

¹¹ P. Košťálík, Stav výzkumu kultury s moravskou malovanou keramikou na Hradisku u Kramolína (okr. Třebíč), SPFFBU E 20, 1975, XXX ad.

¹² V. Vldomec, Další eneolitická osada na Znojmsku, AR XIV, 1962, 566 ad.

¹³ J. Pavelčík, Kultura s kanelovanou keramikou a skupina s keramikou bošáckého typu na Moravě a ve Slezsku, ZČSSA IX, 1967, 14 ad., obr. 20; V. Podborský–V. Vldomec, Pravěk Znojemska, 70.

¹⁴ Nepublikováno. Fragment pochází z výzkumu katedry prehistorie (vedoucí prof. dr. F. Kalousek).

¹⁵ Nepublikováno. Materiál se nalézá ve sbírce F. Vldomce na Boskovštejně, okr. Znojmo.

¹⁶ R. M. Perníčka, Eine unikale Grabanlage der Glockenbecherkultur bei Prosiměřice, Südwestmähren, SPFFBU E 6, 1961, 27–28, obr. 7 : 2.

nín),¹⁷ Brno-Líšeň-Staré Zámky, vrstva III,¹⁸ Uničov (okr. Olomouc),¹⁹ Hlinsko (okr. Přerov).²⁰ Nejvíce lokalit (8) je na jihozápadní Moravě, jedna je v jižní části střední Moravy (Brno-Líšeň), dvě v severní části Moravy a jedna (Lužice) na jihovýchodní Moravě.

Z Čech jsou uváděny lokality Cimburk u Kutné Hory²¹ a Čáslav-Hrádek;²² obě jsou situovány na pokraji polabské nížiny.

Na jihozápadním Slovensku je známo mnoho nalezišť typu Retz-Křepice-Bajč (Gajáry, Bajč, Nitranský Hrádok-Zámoček, Dvory nad Žitavou atd.).²³ Vyskytují se v celé jihozápadoslovenské nížině a soustřeďují se zejména v Ponitří a v Požitaví. Naleziště maďarská (Koroncó u Györu, Pilismarót-Basaharc atd) se až na Egyék nevzdalují příliš od jihozápadního Slovenska.²⁴

Z Rakouska jsou známa čtyři naleziště: Retz a Pfaffestetten bei Hollabrunn leží na území mezi Dunajem a střední Dyjí, Zwerndorf a. d. March na rakouském břehu Moravy, Waltrahöhle bei Jamm ve východním Štýrsku.²⁵

Naleziště předmětného typu leží v převážné většině v oblasti naddunajské, pouze některá naleziště maďarská a rakouský Zwerndorf se nacházejí na opačné straně Dunaje (ale poměrně blízko u řeky). Z málo prozkoumaného území Rakouska můžeme očekávat další lokality.

Do značné míry se potvrdilo zjištění A. Točíka, že na Moravě a v Čechách se vyskytují převážně výšinná sídliště, zatímco na Slovensku a v Rakousku spíše sídliště nížinná,²⁶ výjimky (např. nížinná lokalita v Horních Dunajovicích) jsou však samozřejmě možné. Výskyt výšinných sídlišť zejména na Moravě snad souvisí s opevňovacími tendencemi pozdní

¹⁷ Nepublikováno. Nádobka je uložena ve studijních sbírkách katedry prehistorie FF UJEP (viz tab. III v tomto sborníku).

¹⁸ A. Medunová-Benešová, Eneolitické výšinné sídliště Staré Zámky v Brně-Lišni, PA LV, 1984, obr. 14 : 1-9, 11, 12, 14, 30 : 6-10.

¹⁹ J. Pavelčík, Eneolitická sídliště Uherský Brod/Kyčkov a Havfice/cihelna, StAÚB II-5, Praha 1974, 37-38.

²⁰ Nepublikováno; za ústní sdělení děkuji dr. J. Pavelčíkovi.

²¹ E. Lemminger, Hradiště nad mlýnem Cimburkem u Kutné Hory, PA XIII, 1886, 187 ad., tab. XI (kromě materiálu halštatského a slovanského uvádí též několik střepů s brázděným vpichem, dále zboží, které je možno přiřadit jevišovické vrstvě C₁). Naposledy E. Pleslová-Stíková (Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur, Bratislava 1973, 400) označuje bolerázskou keramiku a keramiku s brázděným vpichem na sídlištích této oblasti za zřehně nejstarší fáze západomoravské kanelované keramiky do prostředí kultury nálevkovitých pohárů. Považují to za nejvýše pravděpodobné.

²² E. Lemminger, op. cit., tab. XI; J. Pallardi, Archeologický výzkum nejspodnějších vrstev na Hrádku v Čáslavi, Jubilejní musejník čáslavský II, Čáslav 1924, 33-36, obr. 13-15.

²³ J. Eisner, Slovensko v pravěku, Bratislava 1933, 37-38; B. Novotný, Slovensko v mladší dobe kamennej, Bratislava 1958, 48; A. Točík, Keramika zdobená brázděným vpichem na juhozápadnom Slovensku, PA LII, 1981, passim.

²⁴ A. Točík, op. cit., 337; I. Torma, Die Boleráz-Gruppe in Ungarn, Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur, Bratislava 1973, 503-504, obr. 12.

²⁵ O. Seewald, Die jungneolithische Siedlung in Retz (N. Ö.), Praehistorica 7, 1940, 1 ad.; R. Pittioni, Urgeschichte, 177 ad., mapka 5.

²⁶ A. Točík, op. cit., 339-340.

moravské malované keramiky. Určitým stimulem však zde mohl být i krajinný ráz.

Podle materiálové náplně se dají v typu Retz—Křepice—Bajč rozlišit nejméně dvě územní varianty: západomoravsko-středomoravská, západoslovensko-východomoravská a případně i rakouská. Předmětem mého studia byla především varianta západomoravsko-středomoravská, k níž lze kromě jihozápadomoravských nalezišť přiřadit ještě Brno-Líšeň a obě sídliště východočeská. K variantě západoslovensko-východomoravské lze přiřadit též naleziště maďarská, východomoravské Lužice (tab. IV) a z rakouských nalezišť Zwerndorf. Nálezy z Retzu a Pfaffstettenu se sice velmi blíží materiálu západoslovensko-východomoravské varianty, mají však význačná specifika, která se jinde nevyskytují; oddělil jsem je tedy jako prozatímní variantu rakouskou.

Z důvodů omezeného rozsahu této statě nepodávám podrobnou analýzu materiálu, tj. především keramiky, typu Retz—Křepice—Bajč. Omezím se na stručnou rekapitulaci závěrů, k nimž jsem dosud došel. Jde o závěry týkající se technologické, morfologické a výzdobné složky keramiky, dále původu a kulturní příslušnosti celého typu a posléze jeho možné periodizace.

Keramická masa typu Retz—Křepice—Bajč je většinou jemně plavená; málokdy se vyskytne příměs křemenných zrníček velikosti 1—2 mm, častěji naopak příměs mikrických zrníček slidy. Příměs ostřiva není příliš veliká, neshledal jsem žádné střepy, které by měly drsný „ostrý“ lom.²⁷ Barva keramické masy kolísá v různých odstínech šedé (většinou), hnědé, cihlově červené a žlutavé. Povrch keramiky bývá mnohdy opatřen potahovou vrstvičkou, jednostrannou, častěji však oboustrannou. Barva této vrstvičky bývá obvykle tmavá, příp. přímo černá, a je tak tenká, že působí dojemem barvy. Často bývá setřena; pokud se dobře dochovala, nese stopy leštění.

Tloušťka střepu keramiky studovaného typu se pohybuje od 3 do 10 až 12 mm; druhý rozměr je však anomální, běžná hranice tloušťky je asi 8 mm. Takřka jediným tvarem, který je možno zjistit z fragmentárního materiálu západomoravsko-středomoravské varianty, je šálek (tab. III), příp. koflík, esovitě profilace a nízké výšky. Ostatní typy jsou zastoupeny pouze stopově. Lze vytřídit tři varianty šálku, ty však jsou mnohdy podmíněny subjektivní rekonstrukcí ze střepu, a proto s nimi dále nepracuji. Pravděpodobně všechny šálky byly opatřeny páskovým uchem, jdoucím z rozhraní hrdla a těla a více méně převýšeným nad okraj nádobky. Dna šálků jsou plochá či mírně oblá, někdy dovnitř zesílená. Z dalších možných keramických typů přichází v úvahu esovitý džbáněk, kónická miska s dovnitř zataženým okrajem a příp. i dvoukónická miska. Nejsou zde ovšem vzaty v úvahu typy nezdobené (doprovodné?) keramiky, která je často spolu se zdobenou keramikou v muzejních sbírkách deponována, o níž však nelze prokázat přímou souvislost s vlastním typem Retz—Křepice—Bajč. Již od osmdesátých let 19. století je z Hradiska u Křepic znám fragment gyneko-

²⁷ Úsudek na základě autoptického studia keramiky moravské varianty typu Retz—Křepice—Bajč.

morfního idolu, kobercovitě pokrytého liniemi brázděného vpichu.²⁸ O jeho spojení s domácím „podunajským“ podložím uvažoval již J. Böhm a později také A. Točík.²⁹ Při katalogizaci materiálu z Křepic jsem zjistil další dva fragmenty obdobných idolů.

Keramika západoslovensko-východomoravské varianty nemívá obvykle tmavou potahovou vrstvičku a morfologicky je variabilnější. Vedle esovitých šálků jsou tu též bezhrdlé šálky, ostře profilované šálky, variabilní jsou též džbány i misky. Stejně jako v myšlené variantě rakouské se na Slovensku vyskytují džbány a šálky s hrdlem podoby komolého kužele. Z Rakouska je znám i tvar s hrotitým dnem.

Ve výzdobě se používá v typu Retz-Křepice-Bajč principiálně těchto výzdobných technik: brázděného vpichu, růžencového vpichu, samostatných vpichů, rytí, důlkování, záseků a plastické výzdoby (včetně vruborezu). Všechny uvedené techniky se mohou na keramice vzájemně kombinovat a suplovat.

Vlastní ornamentaci lze rozdělit na ornamenty pozitivní a negativní.

Pozitivní ornamenty jsou tyto:

- 1a) geometrický (šrafovaný) ornament,
- 1b) svazky linií,
- 1c) samostatné linie,
- 1d) žebříčkovitá páska,
- 1e) originální ornamenty:

- A. „sněhová vločka“,
- B. motiv „včelky“,
- C. motiv „stromčeku“, „rybí kosti“,
- D. motiv „větvičky“,
- E. koncentrické kroužky,
- F. radiální linie brázděného vpichu,
- G. mnohonásobná klikatka,
- H. vícenásobná girlanda,
- I. trojúhelník vyplňovaný vpichy.

Negativní ornamenty lze seřadit takto:

- 2a) přímá obvodová negativní páska,
- 2b) lomená negativní páska (klikatka),
- 2c) hvězdice na dně,
- 2d) oblý negativní ornament,
- 2e) vložené trojúhelníky na těle nádoby.

Z hlediska celkové kompozice výzdoby lze hovořit o několika základních druzích „výzdobných schémat“, jejichž aplikace bývá vždy v souvislosti s celkovou tektonikou nádoby. Nejčastějším schématem je schéma „výzdobných pásů“, v němž se užívá všech známých výzdobných technik a také všech pozitivních a některých negativních ornamentů. Méně často

²⁸ J. Palliard, ČVMSO VI, 1889, 144; A. Medunová-Benešová, Vildomcův sborník, Brno 1963, 29 ad.

²⁹ J. Böhm, Altböhmen und Altmähren I, 1941, obr. 12; A. Točík, op. cit., 341.

se vyskytne „kolmošikmé“ výzdobné schéma, které sestává z přímých, na sebe zhruba kolmo postavených, nebo šikmých samostatných linií či svazků linií růžencového vpichu, případně linií brázděného vpichu; převládající technikou je však růžencový vpich. Třetí výzdobné schéma nazývám schématem „kobercovým“ nebo přesněji „výzdobných polí“.

Uvedená schémata jsou aplikována vesměs na nádobě jako celku. Dna bývají v převážné většině zdobena pomocí negativních ornamentů, výjimečně i použitím pozitivního, většinou originálního ornamentu. Nezdobené dno je výjimkou. Ucha – pokud byla zdobena – nesou ornamentaci prostých linií růžencového vpichu nebo originálních ornamentů; v jednom případě jsem zjistil geometrické ornamenty vytýkající negativní ornament klikatky.

Veškeré techniky výzdoby jsou uzpůsobeny pro bílou inkrustaci.

Existují značné rozdíly ve výzdobě keramiky západomoravsko-středomoravské varianty oproti variantě slovenské. Markantní je např. jen ojedinělý výskyt růžencového vpichu na Slovensku, početně menší zastoupení negativní klikatky ve slovenském materiálu, příznačný je jen nepatrný výskyt vrubořezy na Moravě, jen ojedinělá přítomnost typicky slovenského ornamentu – vlnice – na Moravě, stejně jako ornamentu větvičky (z linií brázděného vpichu), který se na Moravě vyskytne jen málokdy a pravděpodobně až v nejmladším horizontu. Detailní srovnání však na tomto místě nelze provést.

Analýzou pramenného materiálu, která je z důvodů značné fragmentity velmi obtížná, a komparativním studiem, jakož i konfrontací výsledků analýzy a komparistiky s literární produkcí o dané tématice, jsem došel k závěru, že keramický typ Retz–Křepice–Bajč není možno odnikud vyvádět; je záležitostí domácího pozdnělengyelského vývoje, poznamenaného pouze cizími vlivy. V oblasti rozšíření západomoravsko-středomoravské varianty je to obzvláště jasné.

Samotnou techniku výzdoby, jmenovitě brázděný a růžencový vpich podobné techniky, lze nejspíše vyvodit z ornamentační techniky středoněmecké rössenské kultury. V důsledku lengyelské expanze do rössenské oikumeny došlo ke vzniku rössensko-lengyelských skupin. Jako reakce na tento proces vzniká pohyb výzdoby technikou brázděného vpichu (jakožto významného prvku kultury rössenské oikumeny) jednak zpětně, ve směru jihovýchodním, jednak patrně i směrem severním. Pod tímto severozápadním impulsem a v důsledku vyhovujících historických podmínek (pravděpodobně revoluční „interregnum“ v době počínajícího eneolitického ekonomicko-sociálního systému) dochází zejména na Moravě ke vzniku odstředivé tendence v pozdní moravské malované kultuře; ta je nyní silně desintegrována. Nové výzdobné principy navazují na staré šárecko-vypíchané tradice, které byly po dlouhou dobu takřka úplně překryty excellentní uniformitou malované keramiky; probudily se však znovu v době, kdy kulturně vyčerpaná moravská keramika podléhá novým proudům (vznik kultury nálevkovitých pohárů) a stagnuje ve svém vývoji. Speciálně pro jihozápadní Moravu nelze v tomto procesu vyloučit i jisté (snad přímo i genetické) vlivy z oblasti typu Mondsee.

Konfúzí severozápadního impulsu „šárecko-vypíchané“ a lengyelské složky v místním prostředí došlo tedy ke vzniku západomoravsko-středo-

moravské varianty typu Retz-Křepice-Bajč; tuto variantu lze chápat jako vývojovou větev pozdní moravské malované keramiky, resp. jejího IV. stupně (fáze IIb podle J. Palliardiho). Staré domácí „šárecko-vypíchané“ tradice ve výzdobě lze spatřovat zejména v masovém výskytu speciální jihomoravské výzdobné techniky — růžencového vpichu. Otázka podílu kultury nálevkovitých pohárů na genezi typu Retz-Křepice-Bajč zůstává nejasná. Vlivy bolesázského stupně kanelované keramiky jsou zachytitelné teprve v mladší fázi předmětného typu.

Celý typ Retz-Křepice-Bajč i jeho jednotlivé varianty lze rozdělit v časově následné vývojové fáze či horizonty. Moravskou variantu speciálně dělím do tří časových horizontů:

1. Křepice I — většina materiálu z Hradiska u Křepic, která představuje „klasickou“ náplň dané varianty; sem patří také většina nově získaného materiálu z Hradiska u Kramolína.
2. Brno-Líšeň (vrstva III) — (hypoteticky) Křepice II.
3. Jevišovice (vrstva C₁) — (hypoteticky) Křepice III.

Toto rozdělení je prozatímni a je dáno hlavní vývojovou tendencí, kterou bylo možno zjistit při analýze keramiky: jde o postupné ubývání prvků charakteristických pro většinu křepické keramiky (Křepice I) a postupné zvětšování se podílu výzdobných prvků, charakteristických pro západoslovensko-východomoravskou variantu (oba mladší horizonty).

Pokud jde o koexistenci keramiky s brázděným vpichem s jinými eneolitickými kulturami a o její datování, není situace západomoravsko-středomoravské varianty dosud jasná, zejména opět u staršího horizontu. Rýsuji se možnosti koexistence jak s pozdní moravskou malovanou keramikou, tak s keramikou baalbergské i jevišovické fáze kultury nálevkovitých pohárů, případně s materiálem, přinášejícím směs prvků (zejména výzdobných) všech jmenovaných celků. Poněvadž pak musíme datovat starší horizont západomoravsko-středomoravský na úroveň staršího a středního stupně Točikova rozdělení slovenských nálezů,³⁰ zdá se, že vývoj moravské malované keramiky a kultury nálevkovitých pohárů je zejména na jihozápadní Moravě spleť. Vývojová linie původně jednotné moravské malované keramiky se takřka jistě (již před nástupem keramiky s brázděným vpichem) štěpí. Vedle progresivní větve — kultury nálevkovitých pohárů — existuje patrně dále pozdní MMK a o něco později pak přistupuje i další větev — keramika s brázděným vpichem. Všechny vývojové větve se pravděpodobně ještě podílejí na genezi bolesázské skupiny. Toto zjištění však není dosud spolehlivě doloženo nálezovými celky a musí být ještě prověřeno. Mladší horizonty západomoravsko-středomoravské varianty typu Retz-Křepice-Bajč (rámcově současné s pozdním stupněm dělení A. Točika na Slovensku) jsou datovány pomocí vrstev do starších fází bolesázské skupiny.

Keramika s brázděným vpichem netrvá pravděpodobně příliš dlouho a v průběhu starších fází bolesázské skupiny se postupně ztrácí; její charakteristické výzdobné techniky jsou nahrazovány rytím a kanelováním. Předává však dalšímu vývoji s největší pravděpodobností tvar esovitého šálku a také některé výzdobné prvky, zejména motiv „rybí kosti“.

³⁰ A. Točík, op. cit.

КЕРАМИКА ТИПА RETZ—KĚPICE—BAJČ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ ЧАСТИ ПРИДУНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ И ПРОБЛЕМЫ ЕЕ ВОЗНИКНОВЕНИЯ

Автор относит керамику типа Retz—KĚpice—Bajč к одной из побочных линий развития лендельской культуры поздней стадии в центральной части Придунайской области. Данный тип он разделяет на территориальные варианты: западноморавско-среднеморавский, западнословацко-восточноморавский и гипотетической австрийский. Более подробно он анализирует вариант западно-среднеморавский (в общем 9 местонахождений, все — сплошь поселения на возвышении; ср. замечания № 9—16, 18). Возникновение этого варианта он считает результатом смещения влияний типов северо-западной орнаментировки (из рессенской области и лендельских групп поздней стадии средней и южной Германии), определенным, возможно генетическим, влиянием из области Mondsee, домашнего лендельского элемента позднего периода и древней местной традиции культур шарцекой и накольчатой; шарцеко-накольчатая традиция заключается главным образом в многочисленных находках со специфически южноморавской орнаментированной техникой — украшения наподобие четок. Влияние культуры воронковидных кубков на происхождение типа Retz—KĚpice—Bajč является неясным. Влияние же болеразской стадии канелированной керамики можно наблюдать только в позднем периоде исследуемого типа.

Западноморавско-среднеморавский вариант типа Retz—KĚpice—Bajč автор классифицирует в соответствии с периодизацией словацкого варианта Точика на три хронологических варианта:

1. Кржешпе I.
2. Брно-Лишень, слой III.
3. Евишовице, слой C₁.

Этот тип исследуемой керамики существовал в центральной части Придунайской области не очень продолжительное время; во время существования древних стадий болеразской группы он постепенно исчезает. Характеристические элементы техники орнаментировки заменяются впоследствии резьбой и канелированием.

Перевел Алеш Бранднер

DIE KERAMIK VOM TYPUS RETZ—KĚPICE—BAJČ IM MITTLEREN DONAUGEBIET UND IHRE ENTSTEHUNGSPROBLEME

Der Autor versteht den Typus Retz—KĚpice—Bajč als eine Entwicklungsnebenlinie der jüngeren Lengyel-Kultur im mittleren Donaulal. Er verteilt den ganzen Typus auf Gebietsvarianten: die westmährisch-mittelmährische, westslowakisch-ostmährische und eine hypothetische österreichische. Eingehender analysiert er die westmährische Variante (insgesamt 9 Lokalitäten, durchwegs Höhensiedlungen, vgl. Anm. Nr. 9—16, 18). Die Entstehung dieser Variante begreift er als Konfusion des nord-westlichen Verzierungsimpulses (aus dem Gebiet der rössener Kultur und der spätlengyelschen Gruppen Zentral- und Süddeutschlands), eines bestimmten, vielleicht genetischen Einflusses aus dem Bereich vom Typ Mondsee, der einheimischen junglengyelschen Komponente und der alten lokalen Tradition der Sárka-Kultur und der Stichbandkeramik-Kultur; er erblickt die Traditionen der Sárka-Kultur und der Stichbandkeramik besonders in massenweisen Vorkommen der spezifisch südmährischen Ziertechnik — der rosenkranzartigen Einstiche. Der Anteil der Trichterbecherkultur an der Genesis des Typus Retz—KĚpice—Bajč bleibt unklar. Die Einflüsse der Boleráz-Stufe der kanellierten Keramik lassen sich dann erst in der jüngeren Phase des untersuchten Typs feststellen.

Der Autor teilt die westmährisch-mittelmährische Variante des Typus Retz-Křepice-Bajč in Übereinstimmung mit der Periodisierung der slowakischen Variante durch Točfk in 3 chronologische Horizonte ein:

1. Křepice I
2. Brno-Líšeň, Schicht III
3. Jevišovice, Schicht C₁.

Die Keramik des im Titel erwähnten Typs dauert im mittleren Donautal nicht allzu lange an; sie verliert sich im Laufe der älteren Phasen der Boleráz-Gruppe nach und nach. Ihre charakteristischen Ziertechnik werden durch Gravierung und Kannelierung abgelöst.

Übersetzt von Dr. Alfons Hubala

